

**Наталија Белоус**

Кандидат психолошких наука  
Брјански државни универзитет  
Русија

**Елена Вакулина**

Кандидат физичко-математичких наука  
Брјански државни универзитет  
Русија  
nnotta2@inbox.ru

## **ИНТЕГРАЦИЈА И ДИФЕРЕНЦИЈАЦИЈА У СИСТЕМУ САВРЕМЕНИХ МЕЃУНАРОДНИХ ОДНОСА**

### *Сажетак*

Чланак је посвећен разматрању изводљивости евроазијске интеграције са геополитичког становишта у контексту транзиције ка новом међународном поретку – мултиполарном свету заснованом не на доминацији једне једине силе (САД), већ на равнотежи четири или више полова способних да се међусобно такмиче у економској, политичкој, индустријској и војној сфери. У чланку се анализира и равнотежа утицаја различитих земаља на постсовјетском простору.

*Кључне речи:* међународне интеграције, Евроазија, међународни односи.

Термин „мултиполарни свет” означава промену структуре глобалног светског поретка и подразумева одступање од претходних униполарних или биполарних система, као и појаву низа карактеристика које одређују понашање и стратегије земаља у овој новој ери.

Све више се формирају савези и партнерства која превазилазе традиционалне блокове, засновани на заједничким интересима, а не на идеолошким или историјским лојалностима.

Како се структура међународних односа мења, односи између великих држава долазе до изражаја. Русија доживљава квалитативну трансформацију у својој спољној политици. Многе европске земље су постале негативне према Русији. Међутим, знатно већи број земаља је пријатељски настројен према Русији.

Догађаји последњих година довели су до значајне геополитичке трансформације целокупног међународног система. Руска спољна политика се значајно трансформисала – Русија се суочава са непријатељским европским

земљама у савезу са САД. Као одговор на то, Русија преиспитује свој однос према земљама које воде хибридни рат против Руске Федерације.

У том контексту, односи између Русије и земаља у развоју почели су у великој мери да јачају. Земље Азије и Африке, поштујући политику двоструких стандарда од стране Сједињених Држава и њихових савезника, све више настоје да организују регионалне савезе како би се супротставили развијеним земљама. У овим условима, Руска Федерација, као једна од светских цивилизација, има значајан утицај на цео геополитички систем. Упркос потешкоћама, Русија брани своје националне интересе и настоји да одржи самодовољност и суверенитет.<sup>52</sup>

Као правни наследник СССР-а, Руска Федерација сматра постсовјетски простор својом сфером утицаја. Свако задирање непријатељских земаља у ове геополитичке интересе Руске Федерације, руководство земље доживљава крајње негативно и то доводи до моменталне реакције за очување своје позиције у међународној арени. Догађаји 2022. квалитативно су променили геополитичку динамику на постсовјетском простору и у Европи у целини. Бранећи своје интересе, Руска Федерација је наишла на противљење непријатељских земаља које воде хибридни рат против Руске Федерације.

Конфликт у Украјини је имао значајан интеграциони ефекат на САД и ЕУ кроз ширење НАТО-а, стварајући један пол, истовремено промовишући ближе кинеско-руске односе као контрапол. Сукоб у Украјини је убрзао процес поларизације унутар мултиполарне структуре.

У данашњем свету све државе су на овај или онај начин укључене у регионалну политику и пројекте регионалне интеграције. Истовремено, практично не постоји међународни регионални пројекат који не би био зависан од глобалних системских процеса на међународном нивоу. Сви регионални и субрегионални процеси су у различитој мери укључени у простор светске политике. Промене ситуације у земљама под утицајем унутрашњих и екстерних фактора довеле су до стварања значајног броја „сивих зона” безбедности.<sup>53</sup>

У савременом свету, тенденције дестабилизације унутар земаља су значајно порасле, да би успориле њихов развој и „одбациле” их у области економије, технологије и инвестиција.

Ову тезу (уз неке претпоставке) потврђује и пример држава насталих након распада Совјетског Савеза. Тако је за кратко време постсовјетски простор постао арена борбе за утицај великих и регионалних сила.

<sup>52</sup> Асимметрии региональных интеграционных проектов XXI века / [под. ред. В. И. Михайленко]; М-во образования и науки Рос. Федерации – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2018. – 476 с URL:[https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/58530/1/978-5-7996-2328-9\\_2018.pdf](https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/58530/1/978-5-7996-2328-9_2018.pdf)

<sup>53</sup> Лазарев А. Д. Геополитика интеграции и дифференциации в современной системе международных отношений // Вестник КузГТУ. 2014. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/geopolitika-integratsii-i-differentsiatsii-v-sovremennoy-sisteme-mezhdunarodnyh-otnosheniy>

Како примећују стручњаци, привремена нестабилност у региону и економски и политички проблеми у Руској Федерацији, преоријентација земаља ЗНД на спољна тржишта у потрази за новим партнерима, омогућили су таквим спољним играчима као што су Турска, ЕУ, САД и Кина да брзо окупирају стратешке позиције на постсовјетском простору и „поделе” га на сфере утицаја на основу визија и интереса.

Европска геополитичка визија постсовјетског простора обухвата три правца: 1) земље Источног партнерства (Грузија, Азербејџан, Молдавија, Украјина, Белорусија и Јерменија); 2) Централна Азија (Казахстан, Киргистан, Туркменистан, Таџикистан и Узбекистан); 3) Русија.

Приступ свакој од ових области је другачији. Тако се највеће могућности интеграције пружају првом блоку држава кроз закључивање споразума о придруживању, чији је главни инструмент укључивање постсовјетских држава у зону слободне трговине Европске уније, што подразумева билатерално смањење увозних дажбина, повећање трговинских квота и увођење европских стандарда у различитим областима, укључујући производњу и пословање.<sup>54</sup> У односу на Централну Азију, ЕУ је лидер у области постављања стандарда пружањем техничке помоћи у области демократизације централноазијског друштва, промоције људских права (у европској интерпретацији), образовања и животне средине. Овај приступ укључује не само традиционалне области меке моћи, већ и промоцију пројеката који су у супротности са интересима Русије у региону, у тако витално важним областима за регион, као што су: транспорт (програм ТРАСЕКА за стварање транспортних коридора између Централне Азије и Кавказа), заобилазећи Руску Федерацију), и енергетика.

Што се тиче трећег колосека – Русије – ЕУ је донедавно пружала техничку помоћ у областима економије и животне средине, безбедности и владавине права, истраживања, образовања и културне интеракције, али користи институције и инструменте сарадње који се разликују од оних које Унија користи у односу на друга два правца. Догађаји 2022. квалитативно су променили геополитичку динамику на постсовјетском простору, и у Европи у целини.

Геополитички интерес Вашингтона у региону представљају две иницијативе усмерене на: а) централноазијске републике (Велика Централна Азија); б) земље чланице организације ГУАМ (Грузија, Украјина, Азербејџан и Молдавија).

Пројекат Велике Централне Азије развијен је још 2005. године са циљем промовисања дугорочних интереса САД, циљ му је уједињење Централне и Јужне Азије са Авганистаном у центру.

Што се тиче сарадње са блоком ГУАМ, његове земље чланице Вашингтон сматра потенцијалним кандидатима за чланство у НАТО-у и

<sup>54</sup> Лазарев А. Д. Законы геополитики: современное видение // Вестник КузГТУ. 2019. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zakony-geopolitiki-sovremennoe-videnie>

активним учесницима у иницијативама за интеграцију у ЕУ. Билатерална и мултилатерална сарадња са овим земљама омогућила је Сједињеним Државама (заједно са НАТО партнерима) да реализују пројекте као што су нафтовод Баку-Тбилиси-Џејхан, гасовод Баку-Тбилиси-Урзурум и потпишу „Уговор века” са Азербејџаном, који је „преоријентисао” Азербејџан и Грузију на главног савезника САД у региону (Турска) и окончао руски монопол на транзит каспијске нафте и гаса.

Геополитички приоритет Турске на постсовјетском простору је сарадња са лингвистички блиским земљама централне Азије турског говорног подручја (Казахстан, Киргистан, Узбекистан, Туркменистан и неки турски говорни региони Русије) и оближњим кавкаским републикама (Азербејџан и Грузија). Турска под покровитељством Анкаре промовише идеју пантуркизма „од Јадранског мора до Кинеског зида”, а такође брани интересе својих НАТО партнера, за које је Турска почетком 90-их била својеврсна „капија” у овај регион.

Кина повећава своју војну, енергетску и економску моћ на постсовјетском простору; њене иницијативе у региону нису усмерене против Русије, али оспоравају њено потенцијално лидерство у њој.

Паралелно са промовисањем политичких и војних интереса, Кина је заинтересована за стварање зоне слободне трговине у оквиру ШОС, у ком случају ће постсовјетским земљама бити тешко да се такмиче са јефтином кинеском робом.

Тако је, након распада Совјетског Савеза, постсовјетски простор постао арена борбе различитих сила, које га „преобличавају” у складу са својим интересима и геополитичком визијом у духу принципа „завади, па владај”.

У овој ситуацији, евроазијске интеграције су прилика за заједнички индустријски развој и позиционирање ЕАЕУ као јединственог блока у глобалној економији. Са геополитичке тачке гледишта, ова иницијатива ће омогућити да се земље Савеза уједине и постану самостални играч у новом међународном поретку – један од полова мултиполарног света – равноправан другим половима у правима и одговорностима.

Кремљ промовише имиџ Русије као вође антизападноевропске цивилизације.

Русија тражи признање своје сфере утицаја у геополитичком простору ограниченом бившим совјетским републикама и настоји да створи упоришта утицаја у глобалном простору. Након минхенског говора председника В. В. Путина 2007. године, руски регионални мегапројекат Великог евроазијског партнерства почео је да се уобличава и недавно добија видљиве контуре. Председник В. В. Путин је најавио постојање таквог мегапројекта на састанку

Санктпетербуршког међународног економског форума у јуну 2016. године.<sup>55</sup> Његов циљ је да трансформише Русију у главни центар интеграционе активности и економске привлачности у Великој Евроазији.

Како примећује А. Цветов, Русија је изнела пројекат регионалне интеграције који је еквивалентан америчким, кинеским и европским мегапројектима.<sup>56</sup> У првом случају говоримо о моделу интеграције на више нивоа, о мрежи партнерстава. У другом случају, то је Евроазијско економско партнерство као мултилатерална институција слична АСЕАН-у, ЕАЕУ итд. За постизање својих циљева Русија активно користи хибридне инструменте утицаја у широком распону од „меке моћи” преко војне принуде до сарадње.

У светском поретку у настајању, Русија се успоставља као главни глобални играч који настоји да заштити своје националне интересе и унапреди своју визију праведнијег и уравнотеженијег међународног система. Ово укључује развој идеје о мултиполарном свету, у којем моћ није концентрисана у рукама неколико доминантних држава, већ је распоређена међу различитим групама играча. Руски приступ светском поретку у настајању такође је обликован њеним историјским искуством и забринутостју за безбедност.

Русија се често суочавала са спољним притиском и има дубоко укоренењу жељу за стабилношћу и безбедношћу. Она истиче важност суверенитета, немешања у унутрашње ствари и поштовања међународног права у обликовању глобалних структура управљања.

Дакле, еволуција и изгледи мултиполарног света имају дубоке импликације на глобалну политику, економију и безбедност. Како глобални поредак наставља да се удаљава од униполарног или биполарног система, све већи утицај више моћних држава уноси нову динамику и сложеност у међународне односе. Прелазак на мултиполарни свет вођен је појавом нових глобалних играча чији економски раст, војне способности и проактивна спољна политика доводе у питање традиционалну доминацију западних сила.<sup>57</sup>

Ова промена моћи ствара разноврснији и конкурентнији међународни пејзаж, са земљама које се боре за ресурсе, тржишта и утицај. Таква конкуренција може довести и до сарадње и сукоба, јер земље стратешки структурирају своје односе како би унапредице своје интересе и осигурале своје позиције у овом еволуирајућем светском поретку. Штавише, формирање савеза и партнерстава у мултиполарном свету поприма другу димензију. Земље све више теже стварању савеза заснованих на заједничким интересима, а не на крутим идеолошким везама.

<sup>55</sup> Путин В. В. Выступление на пленарном заседании XX Петербургского международного экономического форума, 17 июня 2016 г. // Президент России. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/52178>

<sup>56</sup> Цветов А. Вместо поворота: АСЕАН и евразийский проект России // Московский центр Карнеги. URL: <http://carnegie.ru/2017/10/17/ru-pub-73368>

<sup>57</sup> Романова Т.А. На разных языках 2.0 // Россия в глобальной политике. 2024. Т. 22. № 1. С. 178–195. URL: <https://globalaffairs.ru/articles/na-raznyh-yazykah-2-0/>

С тим у вези, занимљива је група БРИКС, која је после неколико година самоидентификације и развоја стекла статус мултиполарног (интерцивизацијског) центра моћи и привлачности. Први пут у савременој историји формирано је тако велико удружење без учешћа представника такозваног колективног Запада.<sup>58</sup>

Посебност ове асоцијације земаља је у томе што је ослобођена формализма тешких институција међународне бирократије.

Ова флексибилност омогућава земљама да се сналазе у сложености глобалне политике формирањем стратешких савеза који најбоље одговарају њиховим циљевима. Међутим, БРИКС такође уноси елемент непредвидивости, јер се савези могу променити, раскинути или формирати неочекивано, мењајући геополитички пејзаж.

### ЛИТЕРАТУРА

Асимметрии региональных интеграционных проектов XXI века / [под ред. В. И. Михайленко]; М-во образования и науки Рос. Федерации – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2018. – 476 с  
URL: [https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/58530/1/978-5-7996-2328-9\\_2018.pdf](https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/58530/1/978-5-7996-2328-9_2018.pdf)

Лазарев А. Д. Геополитика интеграции и дифференциации в современной системе международных отношений // Вестник КузГТУ. 2014. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/geopolitika-integratsii-i-differentsiatsii-v-sovremennoy-sisteme-mezhdunarodnyh-otnosheniy>

Лазарев А. Д. Законы геополитики: современное видение // Вестник КузГТУ. 2019. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zakony-geopolitiki-sovremennoe-videnie>

Путин В. В. Выступление на пленарном заседании XX Петербургского международного экономического форума, 17 июня 2016 г. // Президент России. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/52178>

Романова Т.А. На разных языках 2.0 // Россия в глобальной политике. 2024. Т. 22. № 1. С. 178–195. URL: <https://globalaffairs.ru/articles/na-raznyh-yazykah-2-0/>

Типайлов У. и др. Россия, БРИКС, весь мир и позитивный образ будущего. URL: <https://infobrics.org/post/39796/>

Цветов А. Вместо поворота: АСЕАН и евразийский проект России // Московский центр Карнеги. URL: <http://carnegie.ru/2017/10/17/ru-pub-73368>

---

<sup>58</sup> Типайлов У. и др. Россия, БРИКС, весь мир и позитивный образ будущего. URL: <https://infobrics.org/post/39796/>

Белоус Наталья, к.п.н.  
Вакулина Елена, к.ф.м.н.  
Брянский государственный университет  
имени академика И.Г. Петровского  
Брянск, Россия

## **ИНТЕГРАЦИЯ И ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ**

Статья посвящена рассмотрению целесообразности Евразийской интеграции с геополитической точки зрения в контексте перехода к новому международному порядку – многополярному миру, основанному не на доминировании одной единственной державы (США), а на балансе четырех и более полюсов, способных конкурировать друг с другом в экономической, политической, индустриальной и военной сферах. В статье также анализируется баланс влияний различных стран на постсоветском пространстве.

*Ключевые слова:* международная интеграция, Евразия, международные отношения.

Belous Natalya, PhD  
Bryansk State University, Russia

Vakulina Elena, PhD  
Bryansk State University, Russia

## **INTEGRATION AND DIFFERENTIATION IN THE SYSTEM OF MODERN INTERNATIONAL RELATIONS**

The article is devoted to the consideration of the expediency of Eurasian integration from a geopolitical point of view in the context of the transition to a new international order – a multipolar world based not on the dominance of a single power (the United States), but on the balance of four or more poles capable of competing with each other in the economic, political, industrial and military spheres. The article also analyzes the balance of influences of various countries in the post-Soviet space.

*Keywords:* international integration, Eurasia, international relations.